

WOODEN LIBRARY MATERIALS AND SOME PREVENTIVE MEASURES ABSTRACT

Due to its easy assurance and workability, as well as its warm, rich and beautiful look, wood has been used almost in every field of human life for centuries. It has a very wide area of usage, which ranges from structural elements such as beams and columns to fine structures such as windows and doors, from furnitures such as tables and chairs to bookshelves .

It is necessary to give best attention to the use and the selection of wooden library furnitures. The wooden library furnitures in use, made from either natural or composite, have to be painted with water-based polyurethane paints for protecting them. The painted furnitures have to be dried out for 3 or 4 weeks before their use in the library.

If the material of the library furnitures were selected from natural or composite woods, then it should be chosen from the ones which are less noxious, such as poplar, lime tree, walnut and spruce. Besides, emerging researches and determinations about both natural and composite woods have to be examined in detail and safe use of the materials should be considered. On the other hand, the insect damages on both wooden furnitures and documents such as books and magazines should be consistently kept under control.

“Yeni kütüphane mobilyalarının ahşap ve ahşap kompozit malzeme olmasının tercihi halinde, daha az zararlı olan kavak, ıhlamur, ceviz ve ladin gibi ahşap türleri seçilmelidir.”

Kütüphanelerde Ahşap Malzeme Kullanımı ve Koruma Önlemleri

 Dr. N. PAPTAYA SEÇKİN*

► Giriş

Ahşap malzeme, temininin ve işlenmesinin kolaylığı, görünümünün sıcaklığı, zenginliği ve güzelliği nedeniyle çağlar boyunca insanın yaşamının hemen hemen her alanında çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Bu kullanım şekilleri; başta konstrüksiyon elemanları olmak üzere kapı, pencere, masa, sandalye, raf, kitaplık, doküman depolama için sandık, dolap ya da kutular ve benzeri imâlatlar olarak geniş bir alana yayılmıştır.

Özellikle kütüphane tarihinde ahşap malzeme kullanımı, kil tabletlerin, ağırlıkları ve kolay kırılabilme özellikleri nedeniyle yerini ahşap tabletlere bırakmasıyla başlamıştır (Ersoy, 2007). Babiller döneminde önemli metinler için mum dolgulu ahşap tabletler kullanılırken, hatta özellikle çok önemli metinlerde bu tabletler ince bir kil tabakasının içine gömülürken, 2.yy'da üst üste istiflenip dikiilen kağıtların ahşap kapaklarla ciltlendiği kodeksler ortaya çıkmıştır. Eblalılar'da tabletlerin ahşap raflarda sıralandığı, Urukular'da ahşap sandukaların ve sazdan yapılmış sepetlerin arşivleme için kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca Asurlular döneminde dair, Kral Asurbanipal'in Ninova'da kurmuş olduğu kütüphanede (M.Ö. 1115-1077), yazılı metinlerin bulunduğu 300'den fazla ahşap raf bulunmuştur. Mısır'ın İskenderiye kentinde II.Ptoleme tarafından kurulan kütüphanede (M.Ö. 297) ise, yazılı metinlerin yer aldığı ruloların çoğu papirüsten, bazıları da deriden yapılırken; başlıklar, ahşap etiketlere yazılarak ruloların uçlarına asılmıştır.

Kitaplıklar (http://www.123rf.com/stock-photo/books_law.html)

Ahşap Kütüphane Mobilyaları

Ahşaptan yapılan, özellikle raf ve dolap gibi kitap, dergi ve benzeri eser ve dokümanları bulundurma ve depolama mobilyaları, öteden beri, estetikliği, ekonomikliği ve yapım kolaylığı nedeniyle popüler olmuştur. Ancak bu kullanımlarda, bazı ahşap malzemelerin, macun ve tutkalların asit ve diğer madde salımları gibi zararları üzerinde pek durulmamıştır. Bazı ahşap ve ahşap kompozit ürünleri, diğerlerine göre potansiyel olarak çok daha fazla zararlıdır. Örneğin, kütüphane ve arşiv dokümanlarının depolanması için pek yaygın olarak kullanılan Meşe (*Quercus spp.*), en fazla asidik salınım yapan ahşap malzemedir (Ogden, 2004; Balloffet vd., 2005). Yüksek ölçüde asidik salınım yapan diğer ahşap malzemeler ise: Kayın (*Fagus spp.*), Huş (*Betula spp.*), Mazı (*Thuja spp.*), Servi (*Cupressus spp.*) ve Douglas göknarı'dır¹. Birçok ahşap kompozitler de, potansiyel olarak zararlı asitleri veya diğer aldehytleri içermektedir (Ogden, 2004). Bu nedenle, bu tür malzemelerden yapılan yeni mobilyaların seçiminde önce, ahşap ve ahşap kompozit malzemeler hakkında en son bilgileri incelemek ve kullanım güvenliği bakımından değerlendirmek gerekmektedir.

Öte yandan, hâlen kullanımda olan ahşap raf ve dolap gibi depo-

lama mobilyaları için güvenlik önlemleri alınmalı, örneğin bütün ahşaplar kaplanmalıdır. Kaplama için boya kullanılabilir. Ancak bu boyalar, yağ bazlı olmamalıdır. Epoksi boyalar mükemmeldir; fakat kullanımları zordur. Lateks ve akrilik boyaların koruyucu özellikleri daha azdır; buna karşın kullanımları daha kolaydır (Ogden, 2004). Bütün bu boyalar, mobilyaları kullanmadan önce, en az üç-dört hafta boyunca iyice kurmalıdır. Ayrıca böcek zararlarına karşı da koruyucu kimyasallar kullanılmalıdır.

Kütüphane mobilyalarının imâlatında ahşap malzeme kullanımı tercih edildiğinde, daha az zararlı olanlar örneğin Kavak (*Populus spp.*), İhlamur (*Tilia spp.*), Ceviz (*Juglans spp.*), Ladin (*Picea spp.*) türleri seçilmelidir (Balloffet vd., 2005). Ayrıca, Afrika maunu, Araucaria da düşük miktarda uçucular içermektedir. Bu amaçla kullanılan en popüler ahşap malzemelerden Meşe (*Quercus spp.*), en fazla zararlı olanıdır; mümkünse kütüphane mobilya malzemesi olarak kullanılmamalıdır.

Kütüphane Mobilyalarının Zararları

Mobilya malzemeleri kütüphane koleksiyonlarına çeşitli zararlar verebilir. Bu zararlar, koleksiyonların korozyonuna, renk bozulmasına ya da tahribine neden olabilir; yüksek sıcaklık ve/veya yüksek nemle hızlanır. Bu zararlı maddeler: formaldehit, asetik asit, formik asit, sülfürik asit, karbondioksit, sülfür dioksit, nitrojen dioksit, ozon, klorhidroksit ve amonyak gazları olup; ahşap ürünlerinden, akrilik reçinelerden, boyalardan, verniklerden, tutkal ve yapıştırıcılardan, pestisit, böcek, mantar, vs.'den kaynaklanır². Özellikle ahşap ve ahşap kompozit

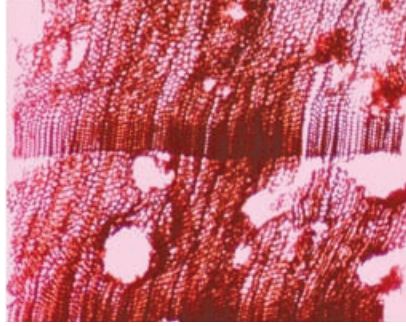
* Dr. N. PAPTAYA SEÇKİN, İBB KUDEB Ahşap Konservasyon Laboratuvarı, e-posta: papatyaseckin@hotmail.com

¹ Museums Australia (Victoria), <http://www.mavic.asn.au/> [Erişim tarihi:12.12.2010]

² Aynı yer.

Kimyasal bozulma

Ahşap malzemede böcek ve mantar zararı

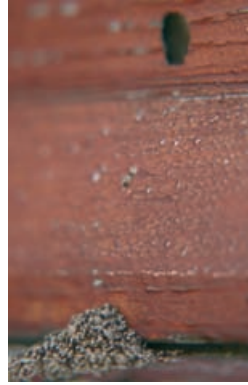
Mantar zararı

ürünler (MDF, kontrplak, vb.), formaldehit, terpenler ve bazı organik asitler gibi uçucu bileşikler yayarlar. Bu bileşikler, kitapların deri ciltlerinin bozulmasına ve sayfaların solmasına neden olabilir. Ahşap ile direkt temas, sayfalarda lekelenmeler meydana getirebilir. Kitapların ahşaba temasını önlemek için her raf, polyester film, alüminyum kaplı polietilen ve polipropilen film laminasyonu, vb. ile kaplanabilir. Yüzeyin koruyucu malzeme ile kaplanmasının yanı sıra, direkt temas-taki yüzeyler, etkili bariyer elementlerle sınırlandırılabilir. Hiçbir kaplama elemanı zararlı uçucu gazların emisyonunu tamamıyla önleyemez; ancak bazıları tercih edilebilir. Bu bakımdan en çok önerilen, su bazlı poliüretan malzemelerdir. Poliüretan seçiminde, dayanıklı ve su itici olmasına dikkat etmek gerekir.

Kütüphanede Malzemelerin Korunması

Kütüphane malzemeleri, genel olarak, aşağıdaki faktörlere karşı hassastır (Sahoo, 2004):

- Işık, ısı, nem, toz ve kir, su gibi çevresel (iklimsel) faktörler,
- Biyolojik faktörler: mikroorga-

Öğüntü tozları

Uçma delikleri ve galeriler

nizmalar (mantar ve bakteriler), böcekler ve kemirici hayvanlar,

- Kimyasal faktörler,
- İnsan faktörleri,
- Kazalar

Bu faktörlere karşı kütüphanelerde tedbirler alınmalıdır.

Böcek Zararları

Böcekler, karanlık köşe noktaları ve ölü mekânları tercih ederler. Bu nedenle, böyle yerler, yüksek enerjili ışık kaynağı ile kontrol edilmelidir. Korumasız ahşap kitaplıklar, böceklerin üremesi için zemin oluştururlar. Böcek istilaları mevsimsel olarak görülür.

Kütüphanelerde böcek faaliyetle-

rinin varlığını kontrol etmek için çevresel faktörlere dikkat etmek gerekir. Bu faktörlerin başlıcaları şunlardır:

■ Canlı böcekler: Bu böceklere kitaplıkların içinde ve dağınık haldeki kağıtların arasında, raflarda, çatlak ve yarıklarda rastlanır.

■ Öğüntü tozları: Kitap altlarında veya etrafında, toz veya topak halinde, farklı renklerde bulunur.

■ Ölü böcekler: Önemli bir belirti olmakla birlikte, eskiden kalmış ve yanıltıcı olabilir.

■ Uçma delikleri ve tüneller: Kitap ve kapakların içinde yeni uçma delikleri ve tünelleri, öğüntü tozları veya canlı larvalar ile birlikte bulunurlar.

Sonuç

Ahşap kütüphane mobilyalarının kullanım ve seçiminde titiz davranmak gerekir. Daha önceden yapılmış olup da halen kullanılmakta olan -özellikle meşe, huş, Douglas göknarı ve kayın- ahşap ve ahşap kompozit kütüphane mobilyaları su bazlı poliüretan boyalarla kaplanmalı, güvenli hale getirilmelidir. Bo-

yanan mobilyaların, kullanımdan önce en az 3-4 hafta kuruması sağlanmalıdır.

Yeni kütüphane mobilyalarının ahşap ve ahşap kompozit malzeme olmasının tercihi halinde, daha az zararlı olan kavak, ıhlamur, ceviz ve ladin gibi ahşap türleri seçilmelidir. Ayrıca ahşap ve ahşap kompozit-

lerle ilgili son araştırma ve tespitler bulunup incelenmeli ve kullanım güvenliği değerlendirilmelidir. Öte yandan, kütüphane ahşap mobilya malzemeleri ve kitap, dergi ve benzeri kütüphane dokümanları bakımından böcek zararlarının durumu sürekli kontrol altına alınmalıdır.

REFERANSLAR

- 1- Balloffet, N., Hille, J., Reed, J.A., 2005, *Preservation and Conservation for Libraries and Archives*, American Library Association, USA.
- 2- Ersoy, N., 2007, "TarihBoyuncaKütüphaneler", <http://www.arkitera.com/h22259-tarih-boyunca-kutuphaneler-1.html> [Erişim tarihi:12.12.2010]
- 3- Museums Australia (Victoria), <http://www.mavic.asn.au/> [Erişim tarihi:12.12.2010]
- 4- Ogden, S., 2004, "Caring for American Indian Objects: A Practical and Cultural Guide", *Minnesota Historical Society Press*, 1 edition, China.
- 5- Sahoo, J., 2004, "Preservation of Library Materials: Some Preventive Measures", *Orissa Historical Research Journal*, Vol.47, No.1, India.